

Det Anarkistiska Biblioteket

När Lenin avskaffade syndikalismen

Britta Gröndahl

Britta Gröndahl
När Lenin avskaffade syndikalismen
1968

Artikel i veckotidningen Arbetaren nr 17-18/1968

sv.anarchistlibraries.net

1968

När man talar om rysk anarkism tänker kanske de flesta i första hand på de båda stora ryssar som lämnat väsentliga bidrag till den anarkistiska ideologin: Bakunin och Krapotkin. Men Paul Avrachs bok "De ryska anarkisterna" (The Russian Anarchists, Princeton University Press) handlar inte om dem, annat än i förbigående. Den handlar om den ryska anarkistiska rörelsen och en varaktig sådan uppstod först 1903, då Bakunin för länge sedan var borta och Krapotkin levde långt från den ryska fosterjorden i landsflykt i London.

Den anarkistiska rörelsen spelade en viss roll under den första ryska revolutionen 1905, upplevde senare en period då terroristiska metoder dominerade eller åtminstone lät mest tala om sig, medverkade vid det folkliga vulkanutbrottet i februari 1917, stödde Lenin och bolsjevikerna vid oktoberrevolutionen, men kom nästan omedelbart i konflikt med innehavarna av "proletariatets diktatur", och blev steg för steg eliminerade.

Den ryska anarkismen spände över ett mycket stort register. Den innefattade stillsamma lärde, som huvudsakligen ägnade sig åt idéerna, fredliga krapotkinanhängare som var inställda på att omedelbart förverkliga den "anarkistiska kommunismen", pistolmän som skaffade pengar till anarkistpropaganda genom "exproprieringar" samt dödsföraktande desperados som bekämpade borgarsamhället med dynamit. Därtill kom syndikalisterna, som hämtade sina idéer från fransmännen. Pelloutier och Lagardelle, samt i rörelsens utkant de kristna anarkisterna av Tolstojs lära. Under inbördeskriget 1918-1920 fick den ukrainska bondeanarkismen med Nestor Makhno som ledare, stor utbredning. Den bildade fria bondekommuner och ägnade sig med framgång åt gerillakrig mot de vita. Avrich skildrar alla dessa riktningar detaljrikt och med stor historisk sakkunskap. Tyngdpunkten ligger emellertid på framställningen av anarkisternas och framförallt syndikalisternas ställning inom den ryska revolutionen och gentemot bolsjevikerna. Jag skall i denna anmälan begränsa mig till att beröra denna,

Fabrikskommittéer

Den ryska revolutionen var som alla sanna revolutioner ett spontant utbrott och ingen partigrupp eller åsiktsriktning kunde göra anspråk på att ha "gjort" revolutionen. Spontana var också de fabrikskommittéer och arbetarråd som bildades överallt i landet. Fabrikskommittéerna fungerade som fackliga organ skilda från fackföreningarna. De krävde lönejusteringar, reglerad arbetstid och högre betalning för övertidsarbete, men gjorde dessutom anspråk på "kontroll" över företaget, i första hand kontroll över anställningar och avskedanden, men även ett längre gående inflytande som syftade till verkligt medbestämman-

de, i sista hand till de anställdas övertagande av företagen. ”Arbetarkontroll”, blev ett av slagorden för de grupper som inte ville nöja sig med februarirevolutionens demokratiska landvinningar utan ville genomdriva en mer djupgående social revolution.

Syndikalisterna gjorde sig till förespråkare för fabrikskommittéerna och ”arbetarkontrollen”. De ryska syndikalisterna var sammanslutna i ”Unionen för anarko-syndikalistisk propaganda”. De förkastade de reformistiska av socialdemokraterna dominerade fackföreningarna och bildade egna fackliga grupper. Speciellt bland bageriarbetare, typografer, järnvägsmän samt bland arbetare i läderbranschen och den kemisk-tekniska industrin hade djupa försänkningar. Men i sitt ihållande försvar för ”fabrikskommittéerna” och ”arbetarkontrollen” representerade syndikalisterna praktiskt taget alla arbetare,

Mensjevikerna (socialdemokraterna) avvisade arbetarkontrollen. De gjorde, sig till tolkar för uppfattningen att det ryska samhället nu gjort undan sin ”borgerliga revolution” och måste få tid på sig innan någon socialistisk revolution kunde bli påtänkt.

”Fabrikskommittéerna” ville de ställa under de reformistiska fackföreningarnas myndighet. Bolsjevikerna däremot frångick den marxistiska idén om en borgerlig-demokratisk revolution som först måste verka sin tid ut, och förberedde en ny omvälvning. Av taktiska skäl stödde även bolsjevikerna ”fabrikskommittéerna” och deras krav på arbetarkontroll.

Oktoberrevolutionen

Bolsjeviker, anarkister och syndikalister samverkade alltså vid oktoberkuppen som störtade Kerenskis demokratiska regim för att genomföra ”den socialistiska revolutionen” och göra slut på kriget, vilket var ett av bolsjevikernas viktigaste mål.

Den 3 november publicerade den nya regeringen ett första lagförslag om arbetarkontrollen, utarbetat av Lenin själv. Enligt detta skulle arbetarkontroll införas i alla företag med mer än fem anställda. Kontrollen skulle utövas av den valda fabrikskommittén med befogenheter som gjorde den till den faktiska direktionen inom företaget. Varje kommitté skulle vara ansvarig inför det lokala rådet och detta i sin tur inför ett landsomfattande råd för arbetarkontroll.

”Arbetarkontrollen” fick genom detta dekret ett nytt uppsving. Före oktoberrevolutionen hade ”arbetaarkontrollen” på de flesta håll en mer passiv karaktär av ”insyn”. Nu blev det frågan om aktivt ingripande i företagets skötsel. Avrich ger följande översikt: ”Många arbetare var övertygade om att det nya dekretet hade överlämnat produktionsmedlen i deras händer, och under flera månader efter revolutionen åtnjöt den ryska arbetarklassen en frihet och en

maktkänsla som var enastående i dess historia. Men då arbetarna i fler och fler företag ville göra sin medbestämmanderätt gällande, gled landet hastigt mot den ekonomiska kollapsens avgrund. När Lenin utfärdade det radikala dekretet, var han ingalunda omedveten om att det kunde förvärpa den redan kaotiska situationen, men taktiskt ansåg han det nödvändigt att stärka arbetarmassornas lojalitet genom att utlova ett snabbt förverkligande av deras utopi”.

Företagsdemokratin bort

Jag vet inte om denna bedömning av bestämmanderätten, som Avrich delar med Lenin och med kapitalister världen över, är riktig. I varje fall blev arbetarkontrollen en kort episod i det bolsjevikiska Rysslands historia. Lenin grep sig snart verket an att få arbetarkontrollen ersatt med statskontroll. Det första steget togs den 1 december 1917, då det statliga planeringsorganet ”Högsta ekonomiska rådet” skapades. Detta ersatte det federalt fungerande ”Landsomfattande rådet för arbetarkontroll”. Samtidigt började bolsjevikerna propagera för ”järndisciplin” i fabriker och gruvor. Arbetsdisciplin blev slagordet i stället för arbetarkontroll. Vid en fackföreningskongress i januari 1918 genomdrev bolsjevikerna ett beslut, enligt vilket ”fabrikskommittéerna” förvandlades till celler i de statskontrollerade fackföreningarna. Från att ha varit spontant upprättade organ för arbetarnas medbestämmande på arbetsplatserna blev alltså fabrikskommittéerna statsinstitutioner under bolsjevikernas kontroll.

Anarkister och syndikalister fann sig inte stillatigande i denna utveckling. De började verka för ”revolutionens tredje stadium”, som skulle störta proletariatets diktatur och införa det statslösa samhället. Lenin beslöt då att ”avskaffa” dem. Förföljelserna mot anarkister och syndikalister tog sin början i april 1918, mindre än ett halvår efter oktoberrevolutionen. Föreningslokaler rensades av ”tjekan” och de som gjorde motstånd sköts ned eller fängslades. Tidningar drogs in och förbjöds, Bemärkta syndikalister togs i ”förvar”, mindre bemärkta ”försvann” i arrestlokalerna.

Arbetaroppositionen

Det syndikalistiska inflytandet bland fabriksarbetarna och viljan att bevara ”fabrikskommittéernas” självständighet försvann emellertid inte genom de syndikalistiska militanternas fysiska eliminerande. Så sent som i mars 1920 antog en kongress av livsmedelsarbetare en av syndikalisten Gregorij Maximov författad resolution, som kritiserade bolsjevikregimen för dess centralism och maktfullkomlighet och krävde ny självständighet för fabrikskommittéerna. Även inom själva kommunistpartiet vann denna önskan fäste och den så kallade ”arbetaroppositionen” med Alexandra Kollontaj som ledare uppstod. Denna krävde arbetarförvaltning av företagen genom ”fabrikskommittéerna”

under fackföreningarnas ledning. Som högsta organ för den ekonomiska administrationen ville de ha en ”riksomfattande producentkongress” som var fritt vald av arbetarna och oberoende av partiet.

”Arbetaroppositionen” inom kommunistpartiet gjorde en hel del väsen av sig under senare delen av 1920. Den avvisades av Lenin och förbjöds definitivt vid partikongressen i början av år 1921. Den syndikalistiska revolten vid flottbasen Kronstadt som vid denna tid utbrutit slogs ner i blod. Men då syndikalismen som lära visat sig smittsam trots att dess mänskliga företrädare avlägsnats förbjöds även den syndikalistiska litteraturen. Den franske syndikalisten Fernand Pelloutiers verk sattes på index och även vissa skrifter av Bakunin och Krapotkin.

Detta är i grova drag historien om syndikalismen i den ryska revolutionen.